



UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM



PODPORA ŽÁKŮ V RIZIKU A S PORUCHAMI CHOVÁNÍ

Mgr. Petra Seget'ová

Studijní opora - vzdělávací modul pro koordinátory inkluze



EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM



Tato publikace vznikla v rámci projektu OP VVV „Škola pro všechny: Inkluze jako cesta k efektivnímu vzdělávání všech žáků“, reg.č. CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000210, který je spolufinancován Evropskou unií.

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

© Petra Seget'ová



EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Obsah

Obsah.....	3
1 Cílová skupina.....	4
1.1 Děti bez výraznějších projevů v chování.....	4
1.2 Děti v riziku (At risk Youth)	4
1.2.1 Rizika spojená s osobností dítěte	4
1.2.2 Rizika spojená s rodinou dítěte	4
1.2.3 Rizika spojená se školním prostředím.....	4
1.2.4 Rizika spojená se společností.....	5
1.3 Děti s problémy v chování a s poruchami chování.....	5
1.3.1 Záměr nežádoucího chování.....	6
1.3.2 Časová dimenze nežádoucího způsobu v chování	6
1.3.3 Náprava, reedukace, kompenzace	6
1.4 Poruchy chování	7
1.5 Koncept resilienci	8
2 Škola jako prostředí podpory a inkluze.....	10
2.1 Základní strategie zamezení vývoji problémového chování při výuce	10
2.1.1 Pravidla třídy	10
2.1.2 Pozitivní posilování.....	10
2.1.3 Sankce	10
2.1.4 Komunikace	11
2.2 Zdroje podpory na individuální podpory.....	11
3 Zdroje podpory na systémové úrovni.....	15
3.1 Předcházení problémům v chování žáků	15
3.2 Případová konference	15
3.2.1 Cíle případové konference.....	15
3.2.2 Principy případové konference.....	15
3.2.3 Kdy svolat případovou konferenci?	16
3.3 Poradenský rozhovor	16
3.3.1 Vedení rozhovoru s dítětem	16
3.3.2 Techniky rozhovoru	16
3.3.3 Komunikační stopky	16
3.4 Osobní profil.....	17
3.5 Smlouva.....	18
3.6 Portfolio	18



1 Cílová skupina

1.1 Děti bez výraznějších projevů v chování

- praxe spočívá především v preventivních aktivitách, popř. preventivní programy sociálně patologických jevů (peer programy...), eliminace ohrožujících podmínek ve školním prostředí atd.

1.2 Děti v riziku (At risk Youth)

- děti, které ve svém vývoji čelí mnoha rizikům z roviny osobnostní i sociální
- významná je odolnost dítěte vůči faktorům, které jej z vnějšku ohrožují (*koncept resilience*)
- praxe spočívá v preventivních aktivitách, v diagnostice a poradenství

1.2.1 Rizika spojená s osobností dítěte

- váží se na fyzickou, psychickou konstituci a sociální zkušenost
- faktory fyzického zdraví – nedonošenost, nízká porodní váha, postižení, nemoc, porodní úraz, chronická onemocnění
- faktory vnitřních dispozic – nízká inteligence, obtížný temperament
- dispozice spojená s ADD, ADHD; s psychickou nemocí, s emocionálními odlišnostmi

1.2.2 Rizika spojená s rodinou dítěte

- základní rizika spočívají v nedostatku „vřelosti – lidského tepla“
- rodinné stresory – konflikty mezi rodiči, postnatální deprese, nízká vzdělanost, tísnivá finanční situace
- nastavení rodinného systému – struktura a hierarchie rodiny (neúplná rodina, nezletilá matka, nezaměstnanost rodičů atd.)
- nenaplnění základních emocionálních potřeb dítěte v raných fázích vývoje – vazební připoutání

1.2.3 Rizika spojená se školním prostředím

- nepřipravenost na vstup do školy + neschopnost přizpůsobit se požadavkům
- nedostatek pozitivní interakce se spolužáky a učiteli
- neúspěch a izolace
- vyhledávání ostatních dětí s podobnými potížemi (problémové vrstevnické party)
- normativní přístup školy k žákům – upřednostňování normy nad potřebou dítěte
- stigmatizující přístup pedagogů k edukačním potřebám dítěte

- **bludný kruh neúspěchu**

1.2.4 Rizika spojená se společností

- Životním podmínky – socioekonomické znevýhodnění, hustota zalidnění a materiální životní podmínky, místo bydliště
- Patologické formy chování v okolí – násilí, kriminální činnost
- Kulturní a morální hodnoty – sociální nebo kulturní diskriminace, násilí v médiích

Konflikt aktuálních a historických socializačních požadavků (odlišnost požadavků rodiny, školy...)

1.3 Děti s problémy v chování a s poruchami chování

- **vývoj poruchy chování** probíhá nejčastěji od fáze působení rizikových faktorů k fázi problémového chování až k poruchám chování
- důležité je **včasné řešení** potíží
- intervence by měla být **reakcí na potřebu dítěte**
- praxe u dětí s problémy a poruchami chování má těžiště v reedukaci, diagnostice a v poradenství

Problémy: (Vojtová, V. 2010, s. 106)

- *„Přechodný stav v modelech jednání, které dítě používá, ať už jsou způsobené vývojem, momentální životní situací dítěte nebo podmínkami, ve kterých se chování projevuje.“*
- Krátkodobější, méně intenzivní, méně společensky závažné, reverzibilní, „na hraně“

PROČ je důležité zaměřit se na problémy?

- Předcházení nálepkování a segregaci
- Včasná intervence a zamezení vývoje PCH
- Reedukace, diagnostika a poradenství

Rozdíly mezi problémovým chováním a poruchou chování je nejčastěji ve třech aspektech:

- motivace (záměr) nežádoucího chování
- časové období a intenzita chování
- ve způsobech podpory a intervence

Následující podkapitoly vymezují rozdíly v jednotlivých aspektech.

1.3.1 Záměr nežádoucího chování

Problémy v chování – dítě:

- o problémech ví, vadí mu a **chtěl by je odstranit**
- normy chování **neporušuje úmyslně**
- porušování je výsledkem **konfliktu** mezi vnějšími požadavky a vnitřními potřebami dítěte
- **nálepku** problémového dítěte **trpí** a vyvolává v něm negativní emocionální zážitek

Poruchy chování – dítě:

- **není** s danými normami **v konfliktu**
- **nepřijímá je**, popř. je ignoruje
- zpravidla **nepocítuje vinu** ve vztahu k důsledkům vlastního jednání

1.3.2 Časová dimenze nežádoucího způsobu v chování

Problémy v chování

- problémy bývají **krátkodobé**
- popřípadě se objevují v určitých **periodách**
- mívají **vývojové souvislosti**
- bývají důsledkem nezvládnutých konfliktů se sociálním okolím

Poruchy chování

- porušuje normy **dlouhodobě**
- vývojová specifika morálního vývoje způsoby nežádoucího chování prohlubují

1.3.3 Náprava, reedukace, kompenzace

Problémy v chování

- cílená pedagogická opatření
- speciálně pedagogické metody kompenzují nežádoucí chování, způsoby jinými, které by mu současně umožňovali **přiměřené naplňování jeho potřeb**

Poruchy chování

- náprava vyžaduje **speciální péči**
- směřuje k **převádění způsobů a cílů chování** společensky nepřijatelného k chování, které je přijatelné

1.4 Poruchy chování

5 charakteristik poruch chování podle Bowera

- 1) Neschopnost učit se
- 2) Neschopnost navazovat uspokojivé sociální vztahy
- 3) Nepřiměřené chování a emotivní reakce v běžných podmínkách
- 4) Celkový výrazný pocit neštěstí nebo deprese
- 5) Tendence vyvolávat somatické symptomy

Definice poruchy chování

Pojem porucha emocí nebo chování (PE, PCH) je výrazem pro postižení, kdy se chování a emocionální reakce žáka:

- Liší od odpovídajících věkových, kulturních nebo etnických norem
- Mají nepříznivý vliv na školní výkon včetně jeho akademických, sociálních, předprofesních a osobnostních dovedností

Současně je toto postižení

- Něco víc než přechodná, předvídatelná reakce na stresující události z jeho prostředí
- Vyskytuje se současně nejméně ve dvou různých prostředích, z nichž alespoň jedno souvisí se školou
- Přetrvává i přes individuální intervenci v rámci vzdělávacího programu
- Může koexistovat i s jiným postižením

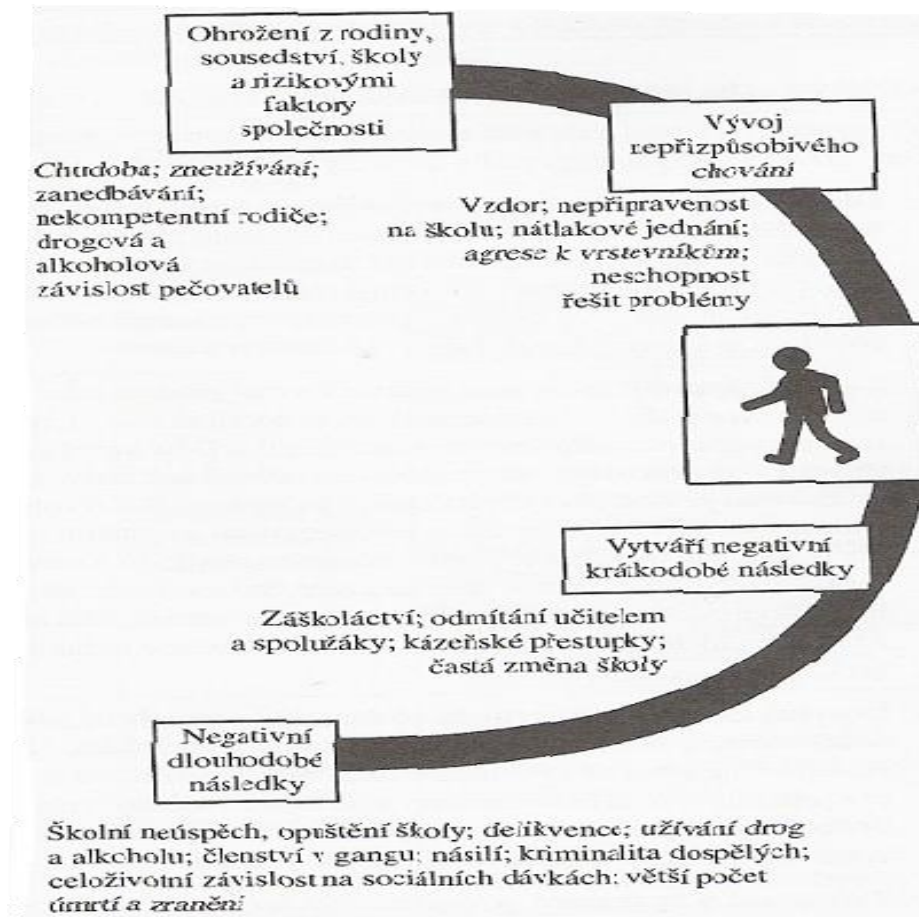
Zahrnuje:

Děti a mladistvé se schizofrenií, emocionálními poruchami, úzkostnými poruchami nebo jinými trvalými poruchami chování a jeho ovládnutí, **jestliže mají celkový nebo částečný nepříznivý vliv na školní výkon.**

Odlišnosti v chování	Odlišnosti v kompetencích	Podmínky
Reakce v interakci Reakce v emocích	Akademických Sociálních Předprofesních	Nejde o reakce na stresující událost z prostředí; vyskytuje se současně nejméně ve dvou různých prostředích; z nichž alespoň jedno souvisí se školou; přetrvává i přes individuální intervenci
Nejsou způsobeny věkovými, kulturními nebo etnickými normami	Školní výkon neodpovídá nadání	Dlouhodobé trvání

Porucha emocí a chování (Podle definice Sdružení pro Národní duševní zdraví a speciální vzdělávání, in Vojtová, 2008)

Cesta rizikových dětí k dlouhodobým negativním následkům (Walker, Severson, 2002, in Vojtová, 2008)



1.5 Koncept resilience

Školní prostředí hraje významnou roli ve vývoji dítěte školního věku. Ve škole je dítě vystaveno rizikovým faktorům, je to však také prostředí, které poskytuje podporu. Proces učení poskytuje mnoho příležitostí pro zabránění vzniku poruchy chování. Školní prostředí může pomoci dětem překonat nepříznivé situaci tím, že jejich úspěch kompenzuje neúspěch v jiné oblasti. Ve škole vzniká řada podpurných vztahů, dítě se může naučit copingové strategie, lze mu zprostředkovat nové zkušenosti a získává nové hodnoty. To vše se podílí na vytváření pozitivního sebehodnocení dítěte.

Resilience („odolnost“)

ŠOLCOVÁ, I. Vývoj resilience v dětství a v dospělosti

Schopnost jedinců, navzdory vystavení nepříznivým individuálním či sociálním okolnostem, směřovat k využívání zdrojů zdraví, včetně využívání příležitostí zažívat zkušenost životní spokojenosti, jednak schopnost rodiny, komunity a kultury tyto zdroje zdraví a příležitosti k prožívání životní spokojenosti jedinci poskytnout způsobem pro danou kulturu přiléhajícím.

Má **dynamickou** povahu v tom smyslu, že nikdo není obdařen absolutní odolností, ale že jde o víceúrovňový jev, který se liší:

- interindividuálně,
- situačně,
- nachází svůj zdroj jednak v jedinci, jednak v sociálním kontextu,
- podléhá vývoji stejně jako jiné charakteristiky.

Tři zdroje protektivních faktorů

1. Genetické faktory
2. Faktory prostředí
3. Zkušenost (rizikové situace, neutrální situace)

2 Škola jako prostředí podpory a inkluze

2.1 Základní strategie zamezení vývoji problémového chování při výuce

2.1.1 Pravidla třídy

- Stručná, založená na fair play, toleranci, vzájemném respektu
- Kopie pravidel každému žákovi (i učiteli)
- Ideál - zvnitřnění
- Pozitivní formulace pravidel
- Tvorba pravidel za účasti žáků

2.1.2 Pozitivní posilování

- Ústně (oceňovat jen zasloužené, podrobnější komentář)
- Známkou (i známkování má být interakcí)
- Záznamem (tabulky)

Je důležité zaměřit se na funkční chování a přetvářet chování nefunkční.

Dále doporučujeme zaměřit se na oblast funkční analýzy chování (Functional Behavioral Assessment – FBA). V pozadí této metody je funkčně behaviorálně-analytický přístup, tedy předpoklad, že téměř veškeré lidské chování má určitou funkci ve vztahu k okolí, lidé mají nějaký (často neuvědomovaný) důvod či motiv pro své jednání. Toto chování pak vede k tomu, aby jedinec něco získal, nebo aby se něčemu vyhnul nebo zastavil něco nepříjemného. Proto klademe zvláštní důraz na zjištění, co předcházelo jednotlivým projevům chování a mohlo sloužit jako jejich spouštěč, jaká byla reakce okolí – zda nedošlo nevědomky k „odměně“ daného chování, aniž si to někdo uvědomil.

Podstatou je zaměření na pozitivní chování dítěte, které je odměněno pochvalou, případně zavedeným systémem (např. žetonové hospodaření). Dítě musí být seznámeno s očekávanými projevy chování. Důležité je zaměřit se na změny a projevenou snahu.

2.1.3 Sankce

- Před potrestáním prověřit, jak své chování chápe žák
- Sankce spravedlivé, šetřit, aby byly účinné; trestat chování, nikoli žáka
- Žáci jsou velmi citliví na nespravedlnost (pozor na značkování)

Doporučujeme zaměřit se spíše než na tresty na přirozené následky činů.

2.1.4 Komunikace

- Zda žáci pochopili sdělení tak, jak bylo myšleno
- Volit jazyk blízký dítěti
- Využívat „já sdělení“ – vnímám, že..., myslím si, že..., mám pocit...
- Zpětnou vazbu zaměřit na chování dítěte, nikoliv na jeho osobnost (riziko
 - stigmatizace)

Cílená zpětná vazba by měla umožnit: sdílet pocity a zážitky, pojmenovat důležité momenty, zacílit pozornost určitým směrem, zviditelnit problémové situace, nehodnotit, přinášet zkušenosti.

Aktivity pro získání zpětné vazby ve třídě:

- Teploměr - čára na zemi, která představuje kontinuum – 0 +, zaujímání polohy podle kritéria (nálada, dařilo se mi...)
- Barevná škála - barevné kuličky do nádob, každá barva představuje jiný pocit, náladu
- Ruku na toho, kdo - tato cílená zpětná vazba ukáže přínos a důležitost jednotlivých členů skupiny. Každý účastník volí pomocí svých rukou. Každý má jeden hlas – jednu ruku. Instruktor vysloví tvrzení a poté každý z účastníků položí ruku na rameno toho, ke komu se toto tvrzení podle jeho soudu nejvíce hodí (např. Kdo ti pomohl, kdo tě překvapil...)
- Výraz obličeje - každý hráč dostane pět karet s obličejí vyjadřujícími svým výrazem různé stupně spokojenosti, hráči se vyjadřují k jednotlivým momentům aktivity ukazováním odpovídajících karet
- Balonky - každý na svůj napíše svůj pocit, se všemi se pinká ve vzduchu, pak si každý jeden chytí a přečte
- Sousoší - vyjadřuje vztahy mezi členy. Staví skupinově či podle jednotlivce
- Jedním slovem - po společné aktivitě se každý účastník pokusí vyjádřit svůj nejsilnější prožitek pomocí jednoho slova či holé věty

2.2 Zdroje podpory na individuální podpory

Následující tabulku lze využít k diagnostice silných a slabých stránek v chování dítěte - Vojtová, V., 2015

	Cíle_chování			
	<u>Seberegulace</u>			
1.	chovat se v souladu s pravidly			
2.	přijmout kompromisní řešení			
3.	přijmout kritiku své osoby			
4.	přijmout pochvalu své osoby			
5.	nést zodpovědnost za svoje chování			
6.	být vytrvalý při činnostech			
7.	zvládnání zátěžových situací			
8.	kontrolovat emoce			
	<u>Práceschopnost - učení</u>			
1.	iniciativního plánování činnosti			
2.	efektivního nakládání s časem			
3.	pracovat podle instrukcí			
4.	systematické práce			
5.	samostatného plnění úkolů			
6.	uvědomit si vlastní možnosti a schopnosti			
7.	adekvátního rozhodování a řešení problémů			
8.	reálné představy o budoucnosti			
	<u>Dovednost interakce s druhými lidmi</u>			
1.	respektování dospělých			
2.	respektování vrstevníků			
3.	zapojení se do skupiny a navazování kontaktů			
4.	bránit se manipulaci a nepodléhat vlivu dominantních jedinců			
5.	být asertivní, říci ne, když druhý žádá o něco, co se zrovna nehodí			
6.	empatie			
7.	pomoci ostatním			
8.	dovednost přesvědčit ostatní			
	<u>Dovednost kooperace</u>			
1.	přijímat úkoly			
2.	zaměření na společné řešení, táhnout za jeden provaz			
3.	respektování názorů druhých			
4.	ocenit práci druhých			
5.	spolupracovat ve skupině			
6.	dodržovat dohodnutá pravidla			
7.	vytvářet přátelskou atmosféru			
	<u>Dovednost komunikace</u>			
1.	naslouchat			
2.	diskutovat konstruktivně			
3.	jasného a srozumitelného vyjádření			
4.	porozumění verbální komunikaci			
5.	zahájit konverzaci s druhými lidmi			
6.	poděkovat, omluvit se			
7.	požádat o pomoc, o svolení			

MANUÁL K TABULCE „CÍLE_PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ_CHOVNÍ“ AUTORKOU JE DOC. PHDR. VĚRA VOJTOVÁ, PHD.

Tabulka slouží k cílené podpoře dítěte s problémy v chování.
Má dva účely a) diagnostický, b) hodnotící.

Diagnostika

Cílem každé diagnostiky pedagoga je přesně vymezit silné a slabé stránky dítěte v jeho chování. Dobrá znalost konkrétních projevů v chování dítěte pomáhá pedagogovi dobře nastavit intervenci. Zaměřit se na podporu těch dovedností, které dítě neovládá popřípadě, které nemá natolik upevněné, aby je umělo užívat v běžných situacích učení a výuky.

V tabulce jsou projevy chování rozdělené do 5 oblastí. V každé z těchto oblastí jsou pak vymezené dovednosti, které ji charakterizují. Pro úspěšné zapojení dítěte do školní práce jsou významné.

Hodnotící škála má tři stupně.

Termín **funkční** označuje stupeň, kdy dovednost dítěte je na takové úrovni, že ji užívá v běžných situacích školního života v rámci řízených i neřízených činností a aktivit; kdy má již úroveň kompetence.

Termín **nejistý** označuje stupeň, kdy dítě dovednost má rozvinutou, ale je pouze na takové úrovni, že ji užívá pouze někdy a to především v rámci řízených činností a aktivit. V běžných situacích školního života, kdy není pod přímou kontrolou, ji neužívá. Nemá tedy úroveň kompetence.

Termín **nefunkční** označuje stupeň, kdy dovednost dítěte není vůbec rozvinutá. Neumí ji užívat ani v rámci řízených činností a aktivit. Potřebuje se ji nově naučit.

Postup

Na začátku práce s dítětem jej na základě pozorování, analýzy práce a konzultace s třídním/jiným učitelem, který dítě vyučuje, proveďte diagnostiku dítěte postupně v jednotlivých oblastech.

Podpora intervence

První krok: Zaměřte se na podporu dítěte v konkrétních dovednostech, které jste označili termínem nejistý. Dítě seznámte s vašimi závěry s nabídkou vaší podpory při práci na zlepšení. Společně pak vyberte dvě až tři dovednosti. (Doporučujeme pracovat nejdříve s těmi, které jdou posílit nejlépe a nejrychleji.)

Druhý krok: Sepište smlouvu o podmínkách společné práce.

Třetí krok: Promyslete systém hodnocení pokroku. Základem by mělo být sebehodnocení samotným dítětem. Vy byste pak měl/a dávat jen zpětnou vazbu, jestli s tímto sebehodnocením souhlasíte.

Čtvrtý krok: V případě posílení dovednosti do úrovně kompetence (hodnocení **funkční**), s dítětem náležitě oslavte úspěch.

Pátý krok: Vyberte další dovednost. V případě, že jsou již všechny dovednosti označené v diagnostice termínem **nejistý** opravené na úroveň funkčních kompetencí, začněte pracovat na výstavbě dovedností, které jste označili jako nefunkční. Postupujte opět analogicky.

Vyhodnocení podpory intervence

Opakovaná diagnostika je důkazem efektivity intervence. Přesvědčí vás, dítě, vaše kolegy, rodiče dítěte atd. o pokroku. Pomůže nastavit nové cíle pro další podporu dítěte. Evidence i malé změny jsou důkazem, že změna v chování dítěte je možná..., je signálem především pro dítě samotné, že na sobě může pracovat, že lidem kolem něj na něm záleží.

Pamatujte:

Využívejte pro cílenou práci s dítětem procesy učení a vrstevnické vztahy.
Oslavujte každý úspěch.

Neúspěch jasně označte a definujte, netrestejte. Ukažte dítěti cestu, jak neúspěch napravit!

Využívejte symboly pro pochvalu. Nechte děti samotné, aby se chválily.

3 Zdroje podpory na systémové úrovni

3.1 Předcházení problémům v chování žáků

Vojtová, V., Fučík, P., Předcházení problémům v chování žáků – Dotazník pro žáky, Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN: 978-80-87063-66-8

Jde o nástroj pro diagnostiku rizik na systémové úrovni školy. Jeho autorka Věra Vojtová jej v současné době již standardizovala ve spolupráci s kolegou Petrem Fučíkem. Nástroj i manuál jsou školám k dispozici na níže uvedené webové adrese i s programem pro vyhodnocení rizik té které konkrétní školy. Výstupy jsou přístupné pouze škole. Mohou být velice dobře využívány k autoevaluaci a vyhodnocení efektivity opatření, která škola po zjištění rizik na jejich odstranění přijala.

Dotazník je dostupný zde:

<http://www.nuov.cz/ae/rizika-a-pozitiva-skolniho-zivota-ocima-zaku-predchazeni>

3.2 Případová konference

MPSV ČR, 2011 – Manuál k případovým konferencím

Případová konference je plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť.

3.2.1 Cíle případové konference

- rychle reagovat na vzniklou situaci ohroženého dítěte nebo jeho rodiny
- vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení
- vytvářet osobní kontakty a podpůrnou síť v rodině
- aktivizovat rodinu
- koordinovat péči
- získat nástroj pro kontrolu plnění domluvených kroků

3.2.2 Principy případové konference

- práci s dítětem v ohrožení a jeho rodinou je nutné provádět koordinovaně
- konkrétní výstup v podobě individuálního plánu péče

- je brán ohled na aktuální životní situaci a možnosti klienta (pro pracovníky OSPOD je klientem dítě a jeho rodina)
- **Objektivita**
- **Důvěrnost, diskrétnost a bezpečí**
- **Spolupráce**

3.2.3 Kdy svolat případovou konferenci?

Vždy:

- když je potřeba **vyhodnotit situaci** dítěte a získat informace z různých úhlů pohledu pro další práci
- když je potřeba **sladit spolupráci** v okolí dítěte, rozdělit odpovědnosti a koordinovat péči
- když je **potřeba sjednotit postup** všech zúčastněných a rychle koordinovat práci s dítětem v ohrožení a jeho okolím
- když je nutné přijmout zásadní **rozhodnutí v životě dítěte**, např. posuzování návrhu na předběžné opatření, odebrání dítěte z rodiny apod.

3.3 Poradenský rozhovor

3.3.1 Vedení rozhovoru s dítětem

Struktura rozhovoru:

1. Vytvořit bezpečí a vztah (navázat vztah – hry, motivační obrázky,...)
2. Najít společný cíl rozhovoru a poté jej hlasitě pojmenovat (dle typu rozhovoru, v případě intervenčního typu – pojmenovat zakázku)
3. Řešení cíle
4. Doptávání, vysvětlování, instruování
5. Ujistění – dítě rozumí, byl naplněn cíl
6. Shrnutí

3.3.2 Techniky rozhovoru

Parafráze, zrcadlení emocí, pozitivní konotace, legitimizace emocí, verbalizace, spíše otevřené otázky. Nikdy nebagatelizujeme emoce druhého, mluvíme sami za sebe a popisujeme také neverbální projevy. Komunikační partner má právo říci „ne“.

3.3.3 Komunikační stopky

Příkazování (musíš...)

Poučování („ty nevíš, že je normální, když...“)

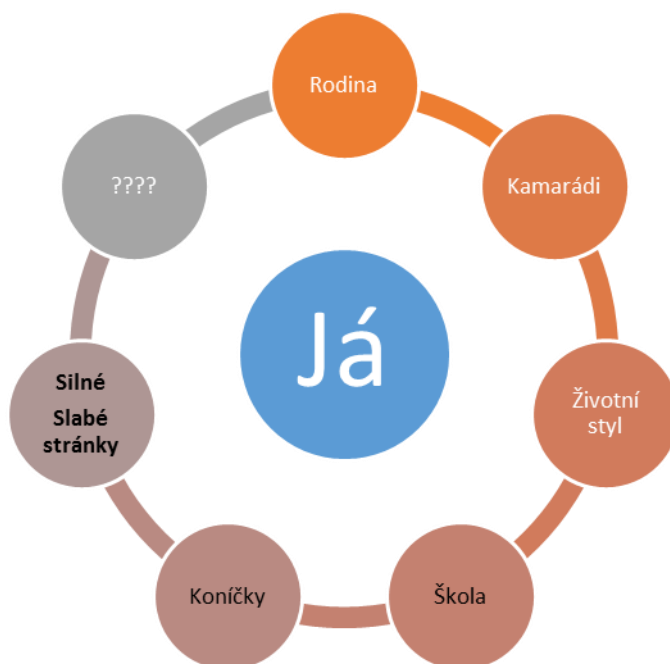
Napominání („přece nemůžeš...“)
Moralizování („všichni slušní lidé...“)
Poskytování rad („nejlépe bys udělal...“)
Hodnocení a posuzování („když jsi tak líný, těžko můžeš řešit...“)
Vyvracení, odmítání („to ti nemůže být líto...“)
Analyzování („není to zas tak hrozné...“)
Unikání od tématu
Slibování

3.4 Osobní profil

Stop dropout, Metodika prevence předčasného ukončení školní docházky pro školní psychology a výchovné poradce, Osobní profil (část 2). [online] Dostupné na: <http://www.stop-dropout.eu/index.php?id=5&L=2>

Osobní profil představuje orientační schéma motivující poradce k zaměření se na silné stránky studenta, jeho vize, sny a opěrné body v jeho širším sociálním systému. Poradenský rozhovor lze bezpochyby využít jako samostatný nástroj prevence či pomoci.

Hlavní smysl Osobního profilu spočívá v tom, že daný člověk prozkoumá své dosavadní vztahy a zážitky a zaměří se na specifické otázky (bubliny), a když vypráví poradci svůj životní příběh, uvidí věci ze zcela nového úhlu pohledu.



Volné téma vybíráme spolu s dítětem. Na jednotlivé oblasti cílíme otázky zaměřené na minulost, přítomnost a budoucnost.

3.5 Smlouva

Smlouva nebo také kontrakt je dokumentem, který signalizuje předmět změny, ukazuje směr cesty a aktivizuje dítě v procesu změny jeho chování. Předmětem dohody je vymezení 1-3 projevů chování, které jsou formulovány za účasti učitele (školního psychologa, výchovného poradce) a dítěte, případně rodičů. Všichni účastníci stvrzují svým podpisem souhlas s obsahem smlouvy a podílí se na jejím plnění. Je zde vymezen konkrétní závazek, čas, způsob kontroly, datum kontroly, odměny a případné sankce.

Účel uzavírání kontraktu:

- umožní žákovi zapamatovat si pravidla
- v dítěti roste pocit úspěšnosti
- povzbuzují sebedůvěru – vlastní ovlivňování
- podporují vědomí úspěchu a vnitřní motivaci - vědomí vlastního já
- motivují dítě i v případě, že je pokrok pomalejší
- zvyšují důvěru mezi žákem a pedagogem
- možnost soustředit se na konkrétní kladné chování a postoje
- pomáhají zlepšovat chování ve slabších dnech
- povzbuzují všechny účastníky procesu
- učí žáky k zodpovědnosti
- umožní žákovi okamžitou zpětnou kontrolu
- smlouvy znázorňují, kam dítě pokročilo
- poskytuje kontrolu i rodičům

3.6 Portfolio

Portfolio můžeme definovat jako soubor prací dítěte, které shromažďujeme za určité období. Poskytuje informace nejen o výsledcích, ale také o průběhu a jeho vývoji. Může sloužit samotnému dítěti, ale také rodičům, učitelům. Zaznamenáváme úspěchy dítěte ve škole, ve volném čase, z různých rodinných událostí apod.

Výhody zpracování portfolia jsou:

- umožňuje posuzovat žákovské dovednosti a znalosti komplexně a dlouhodobě
- spojuje formativní a sumativní aspekt hodnocení
- pomáhá vyučujícím, studujícím i rodičům vytvořit si podrobný obrázek o tom, jaké jsou silné a slabé stránky dítěte
- podporuje zapojení dětí do plánování a hodnocení svého učení, čímž přebírají větší zodpovědnost za vlastní vzdělávání a zvyšují svojí motivaci pro učení
- zvyšuje zapojení všech aktérů školního vzdělávání – dětí, vyučujících, rodičů



Literatura

1. ELLIOTT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002. Psyché (Grada).206 s. ISBN 8024701820.
2. HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-736-7628-5.
3. Manuál k případovým konferencím. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 9788074210389. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>
4. PROKEŠOVÁ, Ludmila, STUHLÍKOVÁ, Iva, ed. *Zvládání emočních problémů školáků*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-534-2.
5. Stop dropout – osobní profil. Dostupné na: <http://www.stop-dropout.eu/index.php?id=2&L=2>
6. ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2947-3.
7. VOJTOVÁ, Věra. *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5159-1.
8. VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4573-6.
9. VOJTOVÁ, Věra, Manuál k tabulce: *Cíle podpůrných opatření chování chování*, 2015. Výukový materiál: použito s laskavým svolením autorky.
10. VOJTOVÁ, Věra., *Tabulka: Cíle podpůrných opatření chování*, 2015. Výukový materiál: použito s laskavým svolením autorky.
11. VOJTOVÁ, Věra a Petr FUČÍK. *Předcházení problémům v chování žáků: dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. Evaluační nástroje. ISBN 978-80-87063-66-8.



Portfolio

1. Online aplikace určená pro mapování dovedností dětí - www.coumim.cz
2. Systémový projekt kvalita 1- www.esf-kvalita1.cz/osobni_portfolio-koncepce.php

ADHD

1. Centrum pro rodinu a sociální péči - www.neklidne-deti.cz
2. Stránky pro trpící ADHD - www.nepozornidospeli.cz
3. Asociace dospělých pro hyperaktivní děti - www.adehade.cz

Doporučená literatura a zdroje

1. AUGER, Marie-Thérèse. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení*

- problémů s kázní a učením*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. ISBN 807-178-907-0.
2. DREIKURS, Rudolf a Loren GREY. *Logické dôsledky: praktická príručka ako učiť deti a dospievajúcu mládež zodpovednému správaniu*. Nové Zámky: Psychprof, spol., 1997. 171 s. ISBN 80-967148-7-2.
 3. JÍLEK, Dalibor. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská, 2011. ISBN 978-80-260-0377-9.
 4. MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG. *Typologie osobnosti u dětí: využití ve výchově a vzdělávání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0874-7.
 5. ONDRÁČEK, Petr. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo--: informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 808-664-218-6.
 6. PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Vyd. 5. Praha: Portál, c2008, 170 s. ISBN 978-807-367-427-4.
 7. RIEF, Sandra. *Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole: praktické postupy pro vyučování a výchovu dětí s ADHD*. Vyd. 4. Přeložila Lenka STAŇKOVÁ. Praha: Portál, 2010. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-728-2.
 8. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-802-620-772-6.
 9. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 978-80-246-0956-0.
 10. VISSER, John. *Managing behaviour in classrooms*. London: David Fulton, c2000. ISBN 1-85346-587-9.
 11. VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0212-7.
 12. [PREPARED BY] OECD. *Equity and quality in education: supporting disadvantaged students and schools*. Paris: OECD, 2012. ISBN 9789264130845.

VIDEA

1. **Klíč k dětské duši, Před půlnocí (ČT, 2011) - dětský psychiatr Dr. Pavel Theiner** <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095690193-predpulnoci/311281381940077/titulky/>
2. **Rodina, škola a já. Mám poruchu chování (ČT, 2008)** <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1128654162-rodina-a-ja/207562230640032-rodina-skola-a-ja/>
3. **School kills creativity – Ken Robinson (ted.com)** http://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html

POLOŠERO – ŠIKANA

A. Derzsiová <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10318730018-polosero-sikana/211562222000001-polosero-sikana/>

KDE SE RODÍ AGRESE

Jan Soukup

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10078274892-kde-se-rodí-agrese/205542150810001/>

LÁSKA VE VÝCHOVĚ, ŘÁD V CHOVÁNÍ

Pavla Kubálková

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/122877-odbornici-problemovi-zaci-se-maji-chvalit-ne-trestat/>



Mgr. Petra Seget'ová

E-mail: 322114@mail.muni.cz

